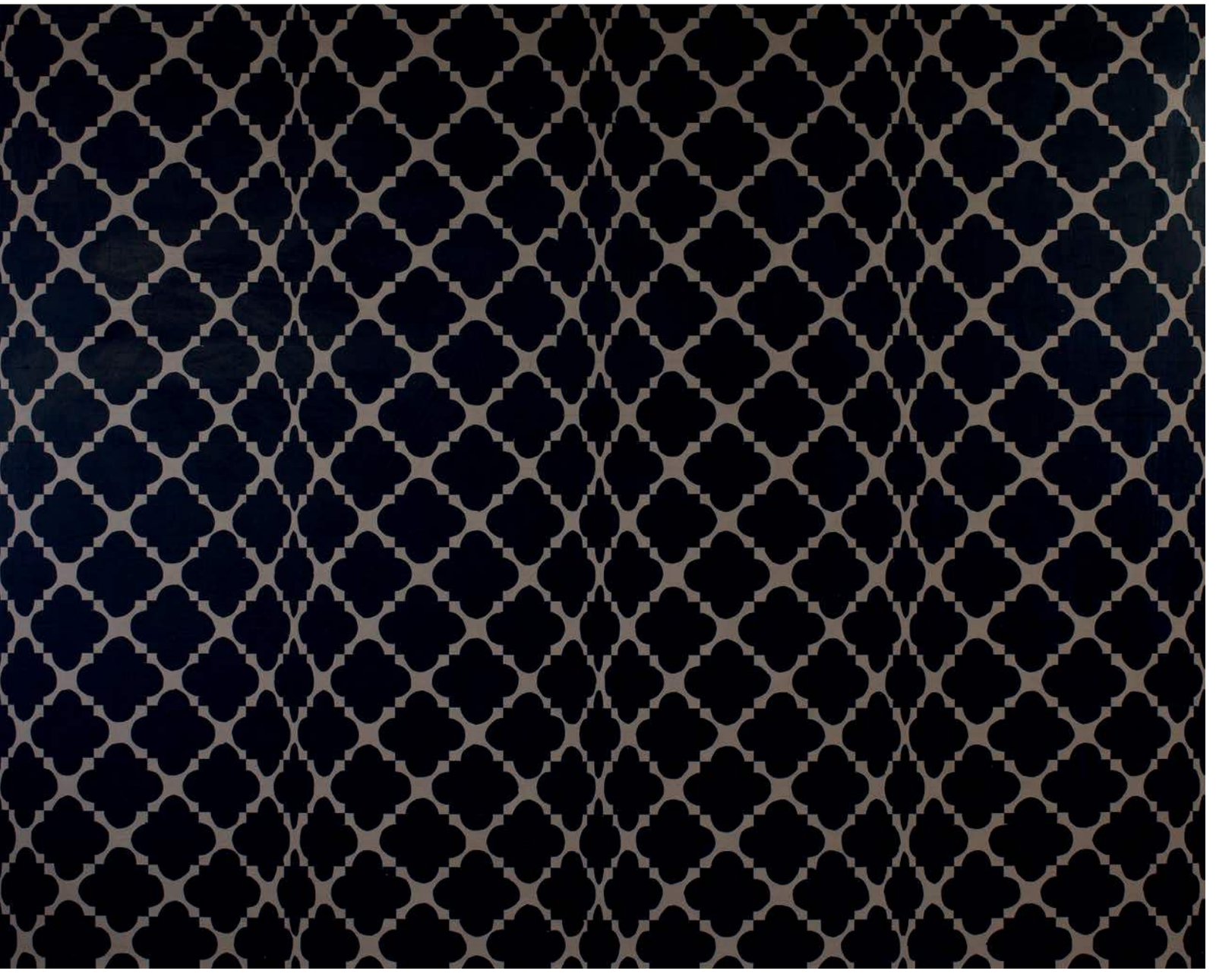

Aliisa Talja

Kolme huolenpidon piiriä: itse, yhteiskunta ja maa

Elän moninaisten kriisien ympäröimänä. Emotionaaliset, sosiaaliset, ekologiset ja taloudelliset romahdukset tuntuvat seuraavan toisiaan vaihtelevassa järjestyksessä ja minä vavahtelen. Todistan tuhoavaa politiikkaa ja toimintaa, joka kärjistää kriisejä entisestään. Voisiko kipuun, tuskaan ja kärsimykseen vastata myös huolenpidolla?

Matti Rantanen. Nimetön (2020), akryyli mdf-levylle, 129 cm × 160 cm. Kuva: Matti Rantanen

Lontoolaislähtöinen The Care Collective vastaa kysymykseen asettamalla huolenpidon kaiken elämän järjestämisen keskelle. Kollektiivin mukaan on välttämätöntä laajentaa ymmärrystä huolenpidon politiikasta. Huolenpidon ei tulisi ulottua vain toisiin ihmisiin – heidän fyysisten ja emotionaalisten tarpeidensa täyttämiseen – vaan se tulisi nähdä perustavanlaatuisena sosiaalisena kapasiteettina huolehtia kaikesta ihmiselämästä ja ihmistä laajemmasta elämästä. Kollektiivin manifestissa huolenpito tarkoittaakin ihmisten yksilöllistä ja yhteisöllistä kykyä tarjota poliittiset, sosiaaliset, materiaaliset ja emotionaaliset olosuhteet, joissa mahdollisimman suuri määrä ihmisiä ja muita eliöitä, koko planeetta mukaan lukien, voi kukoistaa.[1]

Ympäristöaktivisti ja rauhanpuolustaja Satish Kumar jakaa huolenpidon kohteet kolmeen piiriin. Hänen mukaansa sielun, yhteiskunnan ja maan hyvinvointi ovat toisistaan riippuvaisia: jos haluaa edistää yhtä, tulee pitää huolta myös kahdesta muusta.[2] Tämä kolminaisuus tuntuu lähestyttävältä, sillä minulla on kokemuksia huolenpidon puutteesta tai murenemisesta kaikilla kolmella tasolla.

Olen havainnut hoivatyhjiöitä yhteisöissäni ja ihmissuhteissani: aivan kuin minä ja ihmiset ympärilläni emme osaisi tai haluaisi hoivata itseämme ja muita. Olen todistanut sairaanhoitajaisäni ja varhaiskasvattajasiskoni turhautumista työssään ja alkanut hahmottaa, että systemaattisessa aliresursoinnissa on kyse syvälle iskostuneesta ajatusmallista: hoivaaminen ei ole pätevyyttä. Olen elänyt teini-ikäisestä saakka ilmastonmuutoksen ja luontokadon värittämässä maailmassa. Olen alkanut ajatella, että yksi syy niihin on myötätunnon ja ymmärryksen puute moninaisia elämänmuotoja kohtaan. Huolenpitoa ei ole tarpeeksi tai se ei ulotu kaikkialle.

Minulla on selkeä kuva siitä, mistä unelmoin: tahdon kehittää hoivaavampaa suhtautumista itseäni ja kaikenlaisia toisia kohtaan, uskon hoivaavamman yhteiskunnan ja instituutioiden mahdollisuuteen ja toivon, että ihmiset pystyvät parempaan lajienväliseen hoivaan. Jos alkaisin järjestää elämääni huolenpidon ympärille tässä ja nyt, miltä se näyttäisi?

Itse: tietoisuudesta yhteyteen

Kuuntelen YouTubessa Thích Nhất Hạnhin puhetta. Videolla buddhalaismunkki kävelee rauhallisesti edestakaisin purppuraiseen kaapuun pukeutuneena ja puhuu englanniksi: ”Kävelen, mutten tiedä käveleväni. Olen täällä, mutten tiedä olevani täällä.” Tällaisen itsestä irrallaan elämisen kumoaa pysähtyminen: ”Täytyy vain istua alas, tietoisena, ja hengittää tiedostaen. Ja muutamassa sekunnissa saat yhteyden itseesi.”[3]

Yhteys merkitsee tietoisuutta omista havainnoista, kehon aistimuksista, tunteista ja emootioista. Se on kotiinpaluu. Itsestä irrallaan eläminen on kodin hylkäämistä, siellä asuvien tunteiden ohittamista ja huomiotta jättämistä niin, että lopulta koti on kaaos. Kotiin palaaminen taas merkitsee kaikkien, myös vaikeiden tunteiden tiedostamista.

Nhất Hạnhilla on valoisat ja järkkymättömät, lapsekkaat ja ikiaikaiset kasvot. Hän puhuu hitaasti ja lempeästi: ”Rakas yksinäisyys, pelko ja ahdistus, tiedän, että olette täällä. Olen kotona pitääkseni teistä huolta.” Sitä on itseen yhteydessä oleminen, itsestä huolen pitäminen.[4]

Nhất Hạnh oli Thiền-buddhalainen opettaja, rauhanaktivisti, runoilija ja kirjailija, joka menehtyi alkuvuodesta 2022. Häntä kutsutaan myös mindfulnessin isäksi. Mindfulness-harjoitteiden lisäksi Nhất Hạnh kehitti ajatusta osallistuvasta buddhalaisuudesta (*engaged buddhism*). Se tarkoittaa, että meditaation harjoittamisen tarjoamia havaintoja ja Buddhan opetuksia, Dharmaa, käytetään sosiaalisen, poliittisen, taloudellisen sekä ekologisen epäoikeudenmukaisuuden vastustamiseen.

Liikutun Nhất Hạnhin myötätuntoa huokuvasta puheesta. Hänen keskeinen viestinsä oli, että läsnäolo omalle kärsimykselle ja sen kanavoiminen myötätunnoksi on keino vähentää kärsimystä sekä tukea niitä, jotka taistelevat oikeudenmukaisuuden puolesta. Myöhemmin puheessa Nhất Hạnh kysyy: ”Miten voi luoda yhteyden

toiseen, jos ei kykene olemaan yhteydessä itseensä?"[5] Ajattelen yhteyttä huolenpitona, ja kysymys muuntuu mielessäni muotoon: miten voi pitää huolta toisesta, jos ei kykene pitämään huolta itsestään? Ehkäpä niin suhteessa itseen kuin toisiinkin yhteys on huolenpidon ensimmäinen vaihe.

Mindfulnessin harjoittamisessa painottuvat asioiden toteaminen ja sellaisenaan hyväksyminen, ei niihin vaikuttaminen. En useinkaan yhdistä kansalaistoimintaa siihen. Tietoisuustaitojen hyödyntämistä syrjintää vastustavassa pedagogiikassa tutkinut Anu Laukkanen kuitenkin muistuttaa, että "hyväksyminen ei tarkoita alistumista tai sitä, että asioille ei voi tehdä mitään, vaan aktiivista asioiden, tunteiden ja ajatusten tarkkailua sellaisena, kun ne ilmenevät kokemuksessa"[6]. Olen huomannut, että tapahtumien ja sisäisten liikahdusteni tarkkailun seurauksena minulle tärkeät asiat näyttäytyvät. Niihin osallistumalla voin kokea itseni merkitykselliseksi. Siten tietoisuustaitojen harjoittaminen, esimerkiksi itsestä huolenpitämiseksi nimettynä, vaikuttaa keinolta avata reittejä kohti toisia ja näkymiä maailmassa toimimiseen.

Kuitenkin mindfulness kaihertaa mieltäni. Se, kuten kaikenlainen *self-care*, voi olla myös itseensä käpertymistä, poliittisesta toiminnasta etäälle harhautumista sekä yhteisvastuusta ja sitoumuksista vetäytymistä. Tuntuu, että itsen hoivaa käytetään oikeutuksena sosiaalisten vastuiden laiminlyömiselle. Itsen hoivaksi pukeutuvat myös itsekeskeiset projektit kehittää itseään, jotta pärjäisi paremmin kilpailussa toisia vastaan. Itsen hoiva ja hyvinvointi onkin miljoonabisnes, joka tarvitsee pahoinvointia pysyäkseen käynnissä. Kenties se lopulta hyödyttää vain harvoja.

Olen huomannut, että itsen hoivaa voidaan myös käyttää korvikkeena yhteisöltä ja yhteiskunnalta vaaditulle huolenpidolle. Tämä syventää jo olemassa olevaa hoivaköyhyyttä. Moni ihminen ei pärjää yksinomaan itsensä hoivalla, eikä hoivaajia riitä kaikille, jos kohdistamme hoivan lähinnä itseemme. Itsestä huolehtimisen nimeäminen hoivaksi häivyttääkin toiseen kohdistuvan hoivan erityislaatuisuutta – se on välttämätöntä, raskasta ja palkitsevaa aivan omalla tavallaan. Kun hoiva määritellään huolenpidon ja avun antamiseksi asioissa, joista ihminen ei pysty itse huolehtimaan, ei itseään edes voi hoivata. Näin määriteltynä itsen hoiva on paradoksi.

Ajatuksissani kaivan tunnelia individualistisen, uusliberalistisen, kapitalistisen ja valkoista ylivaltaa pönkittävän itsen hoivan läpi. Vastassani on runoilija, feministi ja äiti Audre Lorde (1934–1992). Esseenä julkaistujen syöpäpäiväkirjojensa jälkisanoissa hän kirjoittaa: "Itsestäni huolen pitäminen ei ole omahyväisyyttä. Se on itseni säilyttämistä, ja se on toimintaa poliittisessa sodassa."[7] Itsestään huolehtimalla pitää huolta ideoidensa mahdollisuudesta toteutua, etiikkansa mahdollisuudesta olla olemassa. Kuten Lorden, mustan lesbon, tapauksessa tämä on erityisen keskeistä, jos elää kulttuurissa tai maailmassa, joka on väkivaltainen omaa arvomaailmaa, identiteettiä, yhteisöä tai elämäntapaa kohtaan.

Yhteiskunta: huolenpito rakentuu sukupuolelle

Toiset ihmiset harjoittavat hoivaa ja huolenpitoa todennäköisemmin kuin toiset. Kulttuurissa, jossa elän, huolenpito on feminisoitu: sitä pidetään feminiinisenä toimintana, naisellisena ominaisuutena ja naisten vastuuna. Ei kuitenkaan riitä, että vain noin puolet ihmisistä osaa pitää huolta. Kirjailija ja runoilija Eeva Kilpi kirjoittaa:

> "Miehet ja pojat on sukupolvesta toiseen kasvatettu väheksymään tunnetta ('lempeyttä'), mistä on ollut seurauksena tunne-energian (hellyydentarpeen, myönteisten emootioiden) patoutuminen ja purkautuminen aggressiivisuutena (väkivaltaisuutena, sotina) ja toisaalta esineisiin kohdistuvana aktiivisuutena: moottorien, laitteiden, värkkien jos jonkinlaisena hellimisenä. [...] Jos naisissa on – niin kuin uskon – kulttuurimuodon ylläpitämää lempeyttä, niin pitäköötkö he sitä hengissä edelleen niin että se ehtii levitä miehiinkin. Jos lempeys kuolee naisista, voi olla ettei maailmaan jää lempeyttä lainkaan."[8]

Minä tulkitsen nämä sanat huolenpidon manifestina: ihmisillä on taipumus hoivata ja tämän taipumuksen toteuttaminen on ihmisoikeus. Kun hoivaan, tunnen itseni voimakkaaksi ja tärkeäksi. Huolenpito onkin jonkinlaista elävän organismin perustehtävän täyttämistä, elämän ylläpitämistä eli kärsimyksen, kuoleman ja tuhon uhmaamista. Mikä on mahtavampaa tai tärkeämpää kuin tämä? Näin ajatellen hoivakriisi ja hoitajapula ovat minulle käsittämättömiä. Valtavirrassa käytävä hoivakeskustelu kiteytyy palkkaneuvotteluihin ja hoitajien kiittelyyn juhlapuheissa. Vaikuttaa, että hoivatyötä kyllä arvostetaan henkilökohtaisella, ehkä moraalisellakin, muttei yhteiskunnallisella tasolla. Mitä tämä ristiriita hoiva-ammattien arvostuksen ja työstä maksamisen haluttomuuden välillä oikein kertoo?

Perehdyin pari vuotta sitten organisaatiotutkija Joyce K. Fletcherin käsitteeseen *relational work*, eli vapaasti suomennettuna 'suhteinen työ'. Tutkiessaan erään yhdysvaltalaisen teknologiayrityksen työyhteisöä Fletcher selvitti, miten nais- ja miesinsinöörien osaaminen eroaa toisistaan ja mihin he työssään käyttävät kykyjään. Fletcher huomasi, että naisinsinöörit tekevät enemmän suhde- ja tunnetyötä ja että heidän tunneälykkyytensä sekä suhteidenluomistaitonsa ovat vankempia kuin miesinsinöörien. Mutta vaikka tämän työn vaikutus työyhteisöön ja työhyvinvointiin oli kiistaton, ei teknologiayrityksen kulttuurisessa kehyksessä tätä lähinnä naisten tekemää työtä käsitetty osaksi naisinsinöörien ammattimaisuutta ja kompetenssia. Fletcher onkin kirjoittanut suhteisesta työstä katoavina tekoina (*disappearing acts*).[9]

Mieleni hapuilee kahta tuttua, kotoperäistä ilmaisua suhteiselle työlle: 'pitää huolta' ja 'nähdä vaivaa'. Molemmat kuvaavat sekä suhteisen työn affektiivista että ruumiillista puolta. Huolta – murhetta, surua, pelkoa tai ahdistusta – pidetään. Ajattelen ensimmäisenä käsissä

”Kun hoivaan, tunnen itseni voimakkaaksi ja tärkeäksi. Huolenpito on jonkinlaista elävän organismin perustehtävän täyttämistä, elämän ylläpitämistä eli kärsimyksen, kuoleman ja tuhon uhmaamista. Mikä on mahtavampaa tai tärkeämpää kuin tämä?”

pitelemistä, mutta ilmaisun uskotaan juontuvan tavasta pitää yllä suruvaatetta, itäisissä murteissa ’huolivaatetta’, läheisen kuoleman jälkeen. Huolen pitäminen tai kantaminen on siis alkujaan merkinnyt surumerkkeihin pukeutumista. Nykykielessä käsitän sen nimenomaan toisen huolen pitämisenä, kannatteluna, tai huolen pidättelynä toisesta kaukana. Huolta ei karteta, vaan sitä säilytetään, kannetaan mukana.

Vaivaa taas nähdään. Mietin missä vaiheessa vaivan aistiminen on muuttanut muotoaan kuullusta nähdyksi, sillä vaiva-sanan uskotaan olevan germaaninen laina *wai*-tyyppisestä huuhdahduksesta, siis äänestä. Vanhassa kirjasuomessa sana ’vaiva’ merkitseekin usein kipua, tuskaa tai kiusaa. Vaivan näkeminen saa minut ajattelemaan hoivatyöntekijöitä, jotka työssään kirjaimellisesti näkevät sairautta. Toisaalta vaivannäkö merkitsee nykykielessä yhtä lailla henkistä ja emotionaalista kuin fyysistä ponnistusta, työlään asian tekemistä. Vaivan näkeminen on rasituksen sietämistä, oli kyse sitten mielen tai ruumiin koettelemuksesta.

Hoiva on molempia: Yhtäältä se on ruumiillista työtä, lian poistamista ja haavan hoitamista. Toisaalta se on henkistä työtä, kuten läsnäoloa ja tunnemyrskyn tyynnyttelyä. Sosiologi Marjaana Hinkan mukaan tämä taito ja tieto ei meidän kulttuurissamme ole osa ammatillistumisen ihannetta, jossa korostuvat miehiset toimintatavat. Esimerkiksi terveydenhuollossa naisille tyypillinen suuntautuminen hoivaan ja toisten tarpeista huolehtimiseen näyttäytyy jopa ammatillistumisen esteenä: ikään kuin ihmisen hoivaamiseen käyttämä kapasiteetti jotenkin valuisi hukkaan, eikä olisi osa asiantuntijuuden tai erikoisosaamisen karttumista. Siten niin sanotuissa naisammateissa on mahdoton saavuttaa ”täysprofessiota” eli ammatillista huippuosaajuutta.[10]

Olen kasvattanut itseäni viime vuosina feministiksi. Kun mietin Fletcherin tutkimustuloksia, naisvaltaisten hoiva-alojen kestämättömiä työehtoja, äiteihin kohdistuvia hoivapaineita ja samanaikaista ylenkatsontaa, sekä väkivallattoman vastarinnan keinoin harjoitettua aktivismia, minusta tuntuu, että hoivassa on viisautta ja voimaa. Minusta vaikuttaa myös, että hoiva on tietoa ja taitoa, joka on miesten – tai niiden, joiden sosiaalinen rooli ei ole ollut hoivata – luomissa yhteiskunnallisissa rakenteissa joko sokeasti sivuutettu tai ihan tarkoituksella tukahdutettu.

Työn määritelmät, tehokkuuden mittarit ja yhteiskunnan instituutiot, talousjärjestelmä. Ne ovat rakenteita, jotka eivät ota huomioon hoivatyön erityispiirteitä, eivätkä hoivan merkitystä yksilölle, yhteiskunnalle ja elämälle. Samanaikaisesti ne ovat rakenteita, jotka perustuvat noille nimenomaisille edellä mainituille asioille – elämän jatkuvuudesta huolehtimisen merkitys ihmiselle on niin perustavanlaatuinen, että aina on löytynyt ja edelleen löytyy joku, joka hoivaa, myös palkatta. Tämä sopii mainiosti kapitalistiseen talousjärjestelmään, joka perustuu voiton maksimointiin. Mutta miltä näyttäisi talousjärjestelmä, joka perustuisi hoivan maksimointiin?

Maa: ei voi välittää, jos ei tunne

Hapanjuurileivän syntyminen on ihmeellistä ja yksinkertaista. Siihen tarvitaan jauhoa, vettä, suolaa, aikaa, lämpöä, leipoja ja tuli. Olen oivaltanut, että leipää leipomalla olen kosketuksissa kaikkiin huolenpidon piireihin. Syntyy hoivan ketju: Leipään tarvittavan viljan kasvattaa maanviljelijä, jonka tehtävä on huolehtia siitä, että maa on viljavaa tänä kasvukautena ja tulevaisuudessa. Vilja jatkaa matkaa myllyyn, jossa mylläri leipurin näkemysten avulla huolehtii, että jauho soveltuu leivän raaka-aineeksi. Leipuri huolehtii raaka-aineista, kuten hapanjuuresta, joka tekee leivästä maukkaamman. Hän ravitsee ihmisiä, jotka leipää syövät.

Robin Wall Kimmerer on Pohjois-Amerikan Potawatomi-kansaan kuuluva biologi ja kirjailija. Hän korostaa ajattelussaan ihmisen ja muiden eliöiden vastavuoroisesti hoivaavaa suhdetta. Yliopistossa lehtorina toimiessaan Kimmerer teki hätkähdyttävän huomion ekologianopiskelijoiden käsityksestä ihmisen ja toisten lajien suhteesta: opiskelijat eivät pystyneet kuvailemaan positiivista vuorovaikutusta ihmisen ja ympäristön välillä, vain ihmisen aiheuttaman tuhon. Kimmerer pysähtyi kysymään: miten voimme kulkea kohti kulttuurista ja ekologista kestävyyttä, jos emme edes tiedä, miltä se *tuntuu*?[11]

Pohdiskelen vastausta leivän kanssa. Kaikki lähtee kai hyvän leivän himosta: huomiosta, että on mauttomampaa ja maukkaampaa leipää. Huomaan jälkimmäisen leivän tuottaman mielihyvän ja haluan ”sitä hyvää leipää”. Taiteilija ja kirjoittaja Jenny Odell kirjoittaa huomiosta edellytyksenä välittämiselle ja rakastamiselle. Osoittamalla huomiotamme päätämme, mitä ja keitä nähdä ja kuulla – päätämme kenellä on toimijuus. Toisten eliöiden huomaaminen, niiden tunteminen, mahdollistaa niistä välittämisen. Siten huomiomme tietoinen ohjaaminen on myös keino vastustaa luonnonvaroja riistävää sekä ihmiset toisistaan ja maasta eristävää kulttuuria.[12]

Kokeillaan: Istun kasvimaan reunalla ja tarkastelen krassin kukkia vastavalossa. Valo hehkuu lämpimän keltaisten ja syvän oranssien terälehtien läpi ja saa kukat suorastaan loistamaan. Olen haltioissani. Alan miettiä, mitä hyötyä, noin evolutiivisessa mielessä, on siitä, että kukat ovat minulle, ihmislajin edustajalle, niin lumoavia? Selityksiä voi olla monia, mutta päähäni pälkähtää pari: ihmislaji on kehittynyt viidakossa – ympäristössä, jossa kasvaa kukkia. Kukista kypsyy hedelmiä, ja palaamalla ihmettelemään väriloistoa on voinut löytää ruokaa. Toisaalta kukkien minussa herättämä esteettinen mielihyvä tekee elämisestä nautinnollista. Minulla on yksi syy enemmän säilyä hengissä: mielihyvä.

Loppukesällä kerään maahan varisseet krassin siemenet nurmelta ensi kevään kylvöjä varten. Maan hoivaamisessa ei olekaan kyse vain resurssien säilyttämisestä ja siten selviytymisestä, vaan myös yhteyden kokemisesta, minulle rakkaiksi muodostuneiden olioiden turvaamisesta, nautinnollisen ympäristön ylläpitämisestä – siis laadullisesti hyvästä elämästä. Elämä on, ainakin jonkin aikaa, mahdollista myös huonovointisessa tai merkityksettömässä ympäristössä. Mutta se ei ole ravitsevaa elämää. Sellainen suhde ympäristöön tuntuu tyhjältä, epätyydyttävältä ja eristyneeltä. Jos elinympäristönsä hahmottaa itselleen vieraina, yhdentekevinä objekteina, olo on erillinen, leijuva. Kuin eläisi yksin oudossa kaupungissa, jonka kieltä ei puhu, kirjoittaa Odell.[13] Tällaisen ”lajiyksinäisyyden” yli voi päästä alkamalla hahmottaa ympäröivän luonnon erilaisina elävinä kehoina, joihin itse on tiiviissä yhteydessä aistein ja omille havainnoille annetuin merkityksin.

Ihmislajin yksinäisyys on melko uusi maailmankuvallinen ja kielellinenkin ongelma. Läheisempi, kaiken elämän huomioiva ja eläväisyyden tunnustava maailmassa olemisen ja ihmistä laajemman elämän huomioon ottava tapa on edelleen olemassa esimerkiksi saamen kielissä, saamelaisissa maailmankuvissa ja tarinoissa. Katja Gauriloffin elokuvassa *Kuun Metsän Kaisa* (2014) kolttasaamelainen Kaisa puhuu luonnosta kuin ihmisestä: maalla on suonet ja vuodenajat käyttäytyvät omilla temperamenttisilla tavoillaan. Kaisa kertoo myös itsestään vertauksin: hän on tarinoissaan niin karitsa, kettu, poro, hauki kuin ihminen. Luonnolle ja ihmiselle on varattu samat sanat – sanat, joihin ihminen pystyy kokemuksellisesti samastumaan. Yhtä lailla Kaisa käyttää itsestään ilmauksia, jotka samastavat hänet ei-inhimilliseen. ”Minä en tiedä mitään”, Kaisa sanoo ja suhtautuu luontoon nöyrästi, opastajana. Hän osoittaa ympäristöä ja eläimiä kohtaan luottamusta ja kiintymystä, joka minulle on tuttua lähinnä ihmisten välisistä suhteista.

Aistivoimaiset kokemukseni leivänkin parissa johdattavat minua lähemmäs maata. Mielihyvä ohjaa minua kohti tietoa. Haluan ymmärtää hyvää leipää, joten alan nimetä ja huomata uusia asioita. Opin, että maukas leipä leivotaan hapanjuureen. Opin, että juuri on ainutlaatuinen kokoelma hiivoja ja maitohappobakteereita, jotka ovat peräisin leipojan käsistä sekä sieltä, mistä leivän vilja tulee – maasta. Yhdessä nämä mikrobit tekevät leivästä herkullisempaa ja minun ihmiselimistölleni ravitsevampaa. Maasta juuri, juuresta leipä, leivästä elämä... Niin maa pitää minusta huolta. Maaperän käsittäminen elävänä motivoi minua välittävän suhteen luomiseen: maa ohjaa, elättää, opettaa ja vahvistaa minua. Elämme vuorovaikutuksessa, ja samoin kuin läheisten ihmisten ja eläinten kanssa, minua kiinnostaa, millainen vaikutus meillä toisiimme on. Toivon maan voivan hyvin.

Miten ulottaa hoiva maahan?

Hoivaava suhde ympäristöön merkitsee työtä. Kirjassaan Robin Wall Kimmerer kertoo kotinsa lähellä sijaitsevasta rehevöityneestä lammesta, josta hän kahlaten kahmii pois levää ja sen sisältämiä ylimääräisiä ravinteita pyrkimyksenään elvyttää lammen luontainen ekosysteemi. Lammesta huolehtiminen on valtava vaiva. Ja tässä tapauksessa, kuten köyhtyneen maan kohdalla, hoivaa kaipaa juuri se ympäristö, joka ei enää voi hyvin. On paikkoja, jotka tarvitsevat suojelua, ja paikkoja, jotka tarvitsevat hoivaa. Jälkimmäiset eivät ole ihmisten suosimia luontokohteita, vaan raadeltua, revittyä ja runneltua maata.

Matti Rantanen, Nimetön (2022), akryyli mdf-levylle, 140 cm x 130 cm. Kuva: Matti Rantanen

Tässä yhteiskunnassa hoivaa tarvitsevien hoivavastuuta on jaettu institutionaalisella tasolla eri toimijoille: Vastuu lasten hoivasta on vanhemmilla, lastenhoitajilla ja varhaiskasvattajilla. Vastuu vammaisten ja vanhusten hoivasta on hoitajilla tai omaisilla. Ja valtaosa näissä asemissa olevista on nainen. Kenelle yhteiskunnassa kuuluu hoivavastuu maasta? Pieni joukko viljelijöitä on ottanut tätä vastuuta omatoimisesti ja vapaaehtoisesti ryhtymällä harjoittamaan uudistavaa maataloutta. Se ei kuitenkaan ole velvollisuus, jota yhteiskunta tai kulttuuri vaatii. Siihen ei toistaiseksi kannusteta, eikä siinä tueta, kuten vaikkapa vanhemmuuden kohdalla.

Hoivavastuun jakautumista yhteiskunnassa käsittelevä esseisti Katri Kiukas vertailee lasten vanhemmiltaan tarvitsemaa hoivaa ystävien toisilleen antamaan hoivaan. Hän nimittää jälkimmäistä ”kevythoivaksi” sen vaatiman vähäisen vaivannäön ja valinnaisuuden vuoksi.[14] Samoin voisi nimittää monien luonnossa liikkujien tai palstaviljelijöiden maaperälle antamaa hoivaa: kevythoivaksi. Sitä annetaan omilla ehdoilla, eikä se saa tulla muun elämän tielle. Sitä tehdään omaksi iloksi ja virkistykseksi. Suhteessa maaperän hoivan tarpeeseen harrastusmielessä tehty maanparannus palstaviljelyn muodossa näyttääkin vaikuttavan aivan väärässä mittakaavassa. Kriittisintähän on, mitä tehdään niillä loputtomilla peltohehtaareilla, joilla minunkin ruokani viljellään.

Silti henkilökohtaisella tasollakin on väliä. Painottaahan Robin Wall Kimmerer sitä, miltä hoivaava suhde ympäristöön *tuntuu*. Tunne on henkilökohtaisella, materiaalisella, kokemuksellisella tasolla ilmenevä asia. Tunteeni herää tässä yhdessä pienessä ruumiissa ja vaikuttaa elämääni voimakkaammin ja suoremmin kuin EU-maatalouspolitiikka. Tunne – kiintyminen muuhun elävään sekä verkottuneen ja yhteen kietoutuneen elämän ihmettely ja vaaliminen – motivoi vaivannäköä maaperän hyväksi. Siksi minun kasvimaaharrastelullanikin on merkitystä. Mutta elpyäkseen maaperä tarvitsisi minulta toisenlaistakin aktiivisuutta. Tässä yhteiskuntajärjestyksessä viljelymaa-alojen hoivaaminen, tai edes sen vaatiminen, edellyttäisi minulta sosiaalista vaivannäköä, kuten osallistumista maatalouspolitiikkaan – tavalla tai toisella.

Hapanjuurileipominen saa aikaan välittäviä suhteita minusta maahan saakka. Se on itsestäni ja läheisistäni huolehtimista. Minulle se tuottaa aistinautintoa, kyvykkyyden kokemuksen ja oppimisen iloa. Kun tulen riippuvaiseksi juuren rytmistä, saan nojata toiseen elämään. Se rentouttaa. Läheiset ihmiset tulevat kirjaimellisesti ravituiksi ja ilmeisesti kokevat myös itsensä hoivatuksi. He ovat itseleivotusta leivästä haltioissaan ja tahtovat usein antaa jotakin vastineeksi. Hyvän juuren ja leivän edellytys taas on ravinteikas, vahva jauho viljasta, joka kasvaa hedelmällisessä, hoivatussa maassa. Tuen viljelijöitä, ja myllöreitä, joita kiinnostaa viljan laatu ja siten myös maan hyvinvointi. Huolenpidon ketju siis palaa maahan ja sen mikrobeihin. Ne huolehtivat, että niin ihmisruumiini kuin kasvitkin saavat ravinteita ja energiaa käyttöönsä. Nämä pieneliöt ovat mikroskooppisia, mutta niiden minulle mahdollistaman elämän edessä tunnen itseni pieneksi.[15]

Viitteet & Kirjallisuus

1 The Care Collective, *Care Manifesto. The Politics of Interdependence.* Verso, London 2020.
2 Satish Kumar, The link between soil, soul, and society. *The Guardian* 16.9.2013. Verkossa: theguardian.com/sustainable-business/satish-kumar-soil-soul-society
3 Thích Nhất Hạnh, Loneliness and the Illusion of Connection | Thich Nhat Hanh, 2012.12.13. Verkossa: youtube.com/watch?v=HD6l2jKwT6k
4 Sama.
5 Sama.
6 Anu Laukkanen, Tietoisuustaidot syrjintää vastustavassa pedagogiikassa. Teoksessa *Feministisen pedagogiikan ABC. Opas ohjaajille ja opettajille*. Toim. Anu Laukkanen, Sari Miettinen, Aino-Maija Elonheimo, Hanna Ojala & Tuija Saresma. Vastapaino, Tampere 2018, 189.
7 Audre Lorde, A Burst of Light. Living With Cancer. Teoksessa *A Burst Of Light And Other Essays* (1988). Ixia Press, New York 2017. Suomennos kirjoittajan.
8 Eeva Kilpi, Miehisyyden myytti. Teoksessa *Ihmisen ääni*. WSOY, Helsinki 1976, 95, 97.
9 Joyce K. Fletcher, *Disappearing Acts: Gender, Power, and Relational Practice at Work*. MIT Press, Cambridge (Mass.) 2001.
10 Marjaana Hinkka, *Hoitajan sukupuoli. Sukupuolikäsityksiä hoivatyössä.* Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto 2014. Verkossa: urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201406161274. Tuntemani hoivan ja hoivatyön sukupuolisensitiivinen analyysi on auttamattoman binääristä. Siinä on olemassa vain sukupuolikategoriat ’mies’ ja ’nainen’, joilla tarkoitetaan lähtökohtaisesti myös cis-mieheyttä ja naiseutta. En ole varma, mitä seurauksia tällä on. Se on kuitenkin varmaa, että trans-, inter- ja muunsukupuoliset ihmiset katoavat tutkimustuloksista.
11 Robin Wall Kimmerer, *Braiding Sweetgrass. Indigenous Wisdom, Scientific Knowledge And the Teachings of Plants.* Milkweed Editions, Minneapolis 2013.
12 Jenny Odell, *How to do nothing. Resisting the Attention Economy*. Melville House 2020.
13 Sama.
14 Katri Kiukas, Essee: Kuka hoitaisi minun lastani? Tarvitsemme kulttuurisia malleja hoivan jakamiseen, koska ystäviltä avun pyytäminen on vaikeaa. *Image* 27.7.2022. Verkossa: apu.fi/artikkelit/lapsen-hoitaminen-onko-pakko-parjata-yksin-essee
15 Teksti syntyi osana Huolenpidon piirit -yleisötapahtuman ajattelua ja suunnittelua. Järjestin tapahtuman yhdessä skenografi-valosuunnittelija Samuli Laineen sekä muun esittävän taiteen kollektiivi W A U H A U Sin kanssa Vuotalossa, Helsingissä 28.-30.10.2022. Kolmipäiväinen tilaisuus oli kokeilu kutsua yhteen huolenpidon edistämisestä kiinnostuneita kansalaisia, tutkijoita, taiteilijoita ja järjestötoimijoita leirin, seminaarin ja esityksen välimuodossa. Tapahtumassa tarkasteltiin huolenpitoa mm. ajatteluna, tietona, työnä ja toimintana puhujien, fasilitoijien ja esiintyjien kanssa kolmella sisäkkäisellä tasolla: itse, yhteiskunta ja maa.